Cynulliad Cenedlaethol Cymru
Y Pwyllgor Materion Cyfansoddiadol

Adroddiad ar Fesur Arfaethedig y Gymraeg (Cymru)

Gorffennaf 2010

Cynulliad Cenedlaethol Cymru yw'r corff sy'n cael ei ethol yn ddemocrataidd i gynrychioli buddiannau Cymru a'i phobl, i ddeddfu ar gyfer Cymru ac i ddwyn Llywodraeth Cymru i gyfrif.

Gallwch weld copi electronig o'r adroddiad hwn ar wefan y Cynulliad Cenedlaethol:
www.cynulliadcymru.org

Gellir cael rhagor o gopïau o'r ddogfen hon mewn ffurfiau hygyrch, yn cynnwys Braille, print bras, fersiwn sain a chopïau caled gan:
Y Swyddfa Ddeddfwriaeth
Cynulliad Cenedlaethol Cymru
Bae Caerdydd
CF99 1NA

Ffôn: 029 2089 8154
Ffacs: 029 2089 8021
E-bost: Swyddfadeddfwriaeth@cymru.gsi.gov.uk

© Hawlfraint Comisiwn Cynulliad Cenedlaethol Cymru 2010
Ceir atgynhyrchu testun y ddogfen hon am ddim mewn unrhyw fformat neu gyfrwng cyn belled ag y caiff ei atgynhyrchu'n gywir ac na chaiff ei ddefnyddio mewn cyd-destun camarweiniol na difrïol. Rhaid cydnabod mai Comisiwn Cynulliad Cenedlaethol Cymru sy'n berchen ar hawlfraint y deunydd a rhaid nodi teitl y ddogfen.

Cynulliad Cenedlaethol Cymru
Y Pwyllgor Materion Cyfansoddiadol

Adroddiad ar Fesur Arfaethedig y Gymraeg (Cymru)

Gorffennaf 2010

Y Pwyllgor Materion Cyfansoddiadol

Rhaid i'r Pwyllgor Materion Cyfansoddiadol ystyried y materion a nodir yn Rheol Sefydlog 15.2 a chyflwyno adroddiadau ar unrhyw un ohonynt, a chaiff ystyried y materion a nodir yn Rheolau Sefydlog 15.3 ac 15.16 a chyflwyno adroddiadau ar y rheini.

Pwerau

Sefydlwyd y Pwyllgor Materion Cyfansoddiadol ym mis Mehefin 2007 (fel y Pwyllgor Is-ddeddfwriaeth). Mae ei bwerau wedi'u nodi yn Rheolau Sefydlog Cynulliad Cenedlaethol Cymru, ac yn Rheol Sefydlog 15 yn benodol. Mae'r rhain i'w gweld yn www.cynulliadcymru.org

Aelodau'r Pwyllgor

Aelod Pwyllgor	*Plaid*	*Etholaeth neu Ranbarth*
Janet Ryder (Cadeirydd)	Plaid Cymru	Gogledd Cymru
Alun Davies	Llafur	Canolbarth a Gorllewin Cymru
Mike German	Democratiaid Rhyddfrydol Cymru	Dwyrain De Cymru
William Graham	Y Ceidwadwyr Cymreig	Dwyrain De Cymru
Rhodri Morgan	Llafur	Gorllewin Caerdydd

Cynnwys

Argymhellion y Pwyllgor 5

Swyddogaeth y Pwyllgor 6

Rheolau Sefydlog 6

Y Mesur Arfaethedig 6

Cwmpas a Bwriad 6

Pwerau gwneud Is-ddeddfwriaeth a Gweithdrefnau 7

Comisiynydd y Gymraeg – Rheoliadau Penodi'r Comisiynydd, Aelodau'r Panel Cynghori a'r Tribiwnlys 7

Rheoliadau Penodi'r Comisiynydd *7*

Dirprwyo Swyddogaethau'r Prif Weinidog *7*

Rheoliadau penodi mewn perthynas ag aelodau'r Panel Cynghori *8*

Rheoliadau penodi mewn perthynas ag aelodau'r Tribiwnlys *8*

Y modd y mae'r Comisiynydd yn cyflawni ei swyddogaethau 8

Cymorth cyfreithiol: costau *8*

Adroddiad blynyddol i Weinidogion Cymru mewn cysylltiad â'r rhyddid i ddefnyddio'r Gymraeg *8*

Uniondeb cymeriad y Comisiynydd a'r Dirprwy Gomisiynydd *9*

Cyfyngiadau ar y Comisiynydd *9*

Y Comisiynydd yn gweithio ar y cyd ag ombwdsmyn rhagnodedig neu awdurdodau eraill, a gweithio'n gyfochrog â hwy 9

Gweithio ar y cyd rhwng y Comisiynydd ac Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru *9*

Gweithio'n gyfochrog rhwng y Comisiynydd ac ombwdsmyn eraill *10*

Pŵer i ddatgelu gwybodaeth *10*

Gosod safonau ar bersonau a bennir yn y Mesur 10

Pennu safonau *10*

Diwygio'r personau a'r categorïau a bennir yn Atodlenni 6 ac 8 .... *11*

Diwygio swm yr arian cyhoeddus y mae'n rhaid i berson ei dderbyn er mwyn cael ei gynnwys o fewn y disgrifiad o berson yng nghofnod (5) o Atodlen 5 .... *11*

Gwneud safonau'n benodol gymwys i berson 11
Y ddyletswydd i wneud rhai safonau cyflenwi gwasanaethau'n benodol gymwys 11
Rhoi gwybodaeth i'r Comisiynydd 12
Rhoi cosbau sifil 12
Rheolau ymarferiad a threfniadaeth y Tribiwnlys 12
Darpariaeth drosiannol a darpariaeth ganlyniadol 12
Darpariaeth gychwyn 13
Diddymu Bwrdd yr Iaith Gymraeg a throsglwyddo'i swyddogaethau .. 13
Materion sy'n codi o dystiolaeth ac argymhellion y Pwyllgor.......... 13
Cyffredinol.. 13
Trefniadau penodi Comisiynydd y Gymraeg 13
Gosod safonau ar bersonau a bennir yn y Mesur 14
Darpariaeth Drosiannol a Darpariaeth Ganlyniadol 16
Tystion 17
Rhestr o'r dystiolaeth ysgrifenedig... 18

Argymhellion y Pwyllgor

Mae argymhellion y Pwyllgor i'w gweld isod, yn y drefn y maent yn ymddangos yn yr adroddiad hwn. Ewch i'r tudalennau perthnasol yn yr adroddiad i weld y dystiolaeth a'r casgliadau sy'n cyd-fynd â'r argymhellion:

Argymhelliad 1. Rydym yn argymell y dylai'r rheoliadau o dan baragraff 7 o Atodlen 1, sy'n darparu ar gyfer penodi'r Comisiynydd, gael eu gwneud gan y weithdrefn penderfyniad cadarnhaol. **(Tudalen 14)**

Argymhelliad 2. Rydym yn argymell fod Safonau dangosol cymharol fanwl yn cael eu cyhoeddi fel cyfraniad i'r ddadl gyhoeddus ar yr agwedd hon ar y Mesur. **(Tudalen 16)**

Argymhelliad 3. Rydym yn argymell fod y Mesur yn cael ei ddiwygio i gynnwys rhestr o weithgareddau mewn cysylltiad â safonau ar wahân i safonau darparu gwasanaethau, fel y rhai sydd wedi'u cynnwys yn Atodlen 9. **(Tudalen 16)**

Argymhelliad 4. Rydym yn argymell fod y Mesur yn cael ei ddiwygio i ddarparu bod gorchymyn o dan adran 143, sy'n diwygio deddfwriaeth sylfaenol, yn cael ei wneud yn ddarostyngedig i'r weithdrefn gadarnhaol. **(Tudalen 16)**

Swyddogaeth y Pwyllgor

Rheolau Sefydlog

1. O dan Reolau Sefydlog y Cynulliad Cenedlaethol, caiff y Pwyllgor Materion Cyfansoddiadol ystyried y materion a ganlyn a chyflwyno adroddiad arnynt:

- Mae Rheol Sefydlog 15.6 (ii) yn datgan y caiff y Pwyllgor Materion Cyfansoddiadol ystyried a chyflwyno adroddiad ar 'pa mor briodol yw darpariaethau mewn Mesurau Cynulliad arfaethedig … sy'n rhoi pwerau i wneud is-ddeddfwriaeth i Weinidogion Cymru'.
- Er nad yw'n rhan o gylch gwaith y Pwyllgor i wneud sylwadau o ran rhinweddau'r cynnig y bwriedir i'r Mesur arfaethedig ei weithredu, mae Rheol Sefydlog 15.6 (v) yn datgan y caiff y Pwyllgor ystyried a chyflwyno adroddiad ar 'unrhyw fater deddfwriaethol ei natur sy'n ymwneud â chymhwysedd y Cynulliad neu gymhwysedd Gweinidogion Cymru'.

2. Bwriad yr adroddiad hwn yw llywio dadl Cyfnod 1 y Cynulliad ar egwyddorion cyffredinol y Mesur arfaethedig a chyfnodau deddfwriaethol dilynol.

Y Mesur Arfaethedig

3. Cyflwynodd Alun Ffred Jones AC, y Gweinidog dros Dreftadaeth, y Mesur arfaethedig ar 4 Mawrth 2010. Dilynwyd hyn gan ddatganiad deddfwriaethol gan y Gweinidog yn y Cynulliad Cenedlaethol ar 10 Mawrth 2010. Cafodd y Mesur arfaethedig ei gyfeirio i Bwyllgor Deddfwriaeth Rhif 2 ar gyfer ystyriaeth Cyfnod 1 (egwyddorion cyffredinol). Y dyddiad terfynol ar gyfer cyflwyno adroddiad Cyfnod 1 yw 23 Gorffennaf 2010.

Cwmpas a Bwriad

4. Y bwriad a nodwyd ar gyfer Mesur Arfaethedig y Gymraeg (Cymru) 2010 yw moderneiddio'r fframwaith cyfreithiol cyfredol sy'n cael ei lywodraethu'n bennaf gan Ddeddf yr Iaith Gymraeg 1993 ("Deddf 1993") ynghylch defnyddio'r Gymraeg wrth ddarparu gwasanaethau cyhoeddus.

Pwerau gwneud Is-ddeddfwriaeth a Gweithdrefnau

5. Mae'r Mesur arfaethedig yn cynnwys pwerau eang i Weinidogion Cymru wneud is-ddeddfwriaeth. Ceir esboniad o'r rhain yn Rhan 1 (5) o'r Memorandwm Esboniadol a osodwyd gyda'r Mesur Arfaethedig, ac yn y Nodiadau Esboniadol a ddaw ar ddiwedd y Memorandwm hwnnw. Mae Adran 139 o'r Mesur yn nodi pa orchmynion neu reoliadau fydd yn ddarostyngedig i'r gweithdrefnau penderfyniad cadarnhaol neu'r gweithdrefnau penderfyniad negyddol..

6. Mae pwerau gwneud is-ddeddfwriaeth wedi'u cynnwys yn yr adrannau a ganlyn:-

Comisiynydd y Gymraeg – Rheoliadau Penodi'r Comisiynydd, Aelodau'r Panel Cynghori a'r Tribiwnlys

Rheoliadau Penodi'r Comisiynydd

7. Mae **adran 2(2)** yn darparu bod yn rhaid i'r Prif Weinidog benodi'r Comisiynydd. Yna, mae **Atodlen 1** yn darparu manylion pellach am weithdrefnau penodi. Mae paragraff 3(1)(a) o Atodlen 1 yn nodi bod yn rhaid i'r Prif Weinidog gydymffurfio â rheoliadau penodi dilynol. Mae paragraff 7 o Atodlen 1 yn ei gwneud yn ofynnol i'r rheoliadau wneud darpariaeth ar gyfer sefydlu panel o unigolion a fydd yn cyfweld ymgeiswyr ac yn gwneud argymhellion i'r Prif Weinidog.

8. **Gweithdrefn:** Bydd y rheoliadau hyn yn ddarostyngedig i'r weithdrefn **negyddol**.

Dirprwyo Swyddogaethau'r Prif Weinidog

9. Mae **Atodlen 1**, paragraffau 8 (1) a (2) yn caniatáu i'r Prif Weinidog wneud gorchymyn i ddirprwyo unrhyw rai o'i swyddogaethau mewn cysylltiad â'r Comisiynydd i Weinidogion Cymru.

10. **Gweithdrefn**: Os oes angen diwygio'r Mesur mewn unrhyw ffordd ar gyfer y swyddogaethau dirprwyedig hyn, bydd hyn yn ddarostyngedig i'r weithdrefn **gadarnhaol.** Pan na fydd y gorchymyn yn darparu ar gyfer diwygio'r Mesur arfaethedig, bydd y gorchymyn yn ddarostyngedig i'r weithdrefn **negyddol**.

Rheoliadau penodi mewn perthynas ag aelodau'r Panel Cynghori

11. Mae **adran 22** o'r Mesur yn darparu bod yn rhaid i Weinidogion Cymru benodi aelodau'r Panel Cynghori ac mae Atodlen 4 yn gwneud darpariaethau pellach ynghylch pwerau gwneud rheoliadau yn hynny o beth.

12. **Gweithdrefn**: Bydd unrhyw reoliadau sy'n ymdrin â phenodi aelodau'r panel cynghori yn ddarostyngedig i'r weithdrefn **negyddol**.

Rheoliadau penodi mewn perthynas ag aelodau'r Tribiwnlys

13. Mae **adran 109 (3)** yn darparu bod yn rhaid i Weinidogion Cymru benodi aelodau'r Tribiwnlys ac mae Atodlen 11 yn gwneud darpariaethau pellach ynghylch pwerau gwneud rheoliadau yn hynny o beth.

14. **Gweithdrefn:** Bydd unrhyw reoliadau sy'n ymdrin â phenodi aelodau'r Tribiwnlys yn ddarostyngedig i'r weithdrefn **negyddol**.

Y modd y mae'r Comisiynydd yn cyflawni ei swyddogaethau

Cymorth cyfreithiol: costau

15. Mae **adran 9** yn ymdrin ag adennill treuliau'r Comisiynydd a oedd yn gysylltiedig â darparu cymorth cyfreithiol o dan adran 8. Mae adran 9(4) yn darparu y bydd rheoliad yn cael ei wneud er mwyn cyfrifo treuliau'r Comisiynydd.

16. **Gweithdrefn**: Bydd y rheoliadau hyn yn ddarostyngedig i'r weithdrefn **negyddol**.

Adroddiad blynyddol i Weinidogion Cymru mewn cysylltiad â'r rhyddid i ddefnyddio'r Gymraeg

17. Mae **adran 108** yn rhoi pwerau gwneud rheoliadau i Weinidogion Cymru wneud darpariaeth ynghylch:

- yr adroddiadau gan y Comisiynydd i Weinidogion Cymru am y ceisiadau a wneir gan unigolion i'r Comisiynydd yn gofyn am ymchwiliad i achos honedig o ymyrryd â'r rhyddid i ddefnyddio'r Gymraeg;
- y camau a gymerodd y Comisiynydd mewn ymateb i geisiadau o'r fath; a

- barn y Comisiynydd o ran digonolrwydd ac effeithiolrwydd y gyfraith i warchod rhyddid personau yng Nghymru sy'n dymuno defnyddio'r Gymraeg i wneud hynny â'i gilydd.

18. **Gweithdrefn**: Bydd rheoliadau a gaiff eu gwneud o dan yr adran hon yn ddarostyngedig i'r weithdrefn **negyddol**.

Uniondeb cymeriad y Comisiynydd a'r Dirprwy Gomisiynydd

19. Mae Rhan 8, Pennod 1 o'r Mesur arfaethedig yn gwneud darpariaethau mewn perthynas ag uniondeb cymeriad y Comisiynydd a'r Dirprwy Gomisiynydd.

20. Mae **adran 129** yn rhoi pwerau gwneud rheoliadau i Weinidogion Cymru nodi pa fuddiannau sy'n fuddiannau cofrestradwy at ddibenion cofnodi gwrthdrawiadau buddiannau a chreu, cynnal a chyhoeddi cofrestrau buddiannau.

21. **Gweithdrefn**: Bydd y rheoliadau hyn yn ddarostyngedig i'r weithdrefn **negyddol**.

Cyfyngiadau ar y Comisiynydd

22. Mae **adran 133** yn nodi nad yw'r Comisiynydd wedi'i awdurdodi i arfer swyddogaeth benodol sydd, yn rhinwedd deddfiad, yn arferadwy gan berson arall, ac nad oes gofyn iddo wneud hynny. Mae adran 133 (2) yn rhoi pwerau gwneud gorchmynion i Weinidogion Cymru bennu a nodi y swyddogaethau penodol a'r personau o dan sylw.

23. **Gweithdrefn**: Byddai gorchmynion o'r fath yn ddarostyngedig i'r weithdrefn **negyddol**.

Y Comisiynydd yn gweithio ar y cyd ag ombwdsmyn rhagnodedig neu awdurdodau eraill, a gweithio'n gyfochrog â hwy

Gweithio ar y cyd rhwng y Comisiynydd ac Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru

24. Mae **adran 19** o'r Mesur arfaethedig yn gwneud darpariaethau mewn perthynas â'r Comisiynydd yn gweithio ar y cyd ag Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru. Mae adran 19 (4) (a) yn rhoi pwerau gwneud gorchmynion i Weinidogion Cymru ddarparu bod adran 19 yn gymwys mewn perthynas ag unrhyw berson arall fel y mae'n gymwys i Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru.

25. **Gweithdrefn**: Byddai gorchymyn o'r fath yn ddarostyngedig i'r weithdrefn **gadarnhaol** os yw'r gorchymyn yn diwygio deddfwriaeth sylfaenol. Os nad yw'n diwygio deddfwriaeth sylfaenol, byddai'r gorchymyn yn ddarostyngedig i'r weithdrefn **negyddol**.

Gweithio'n gyfochrog rhwng y Comisiynydd ac ombwdsmyn eraill

26. Mae **adran 20** o'r Mesur arfaethedig yn gwneud darpariaeth mewn perthynas â gweithio'n gyfochrog rhwng y Comisiynydd ac ombwdsmyn eraill.

27. Mae adran 20 (7) yn rhoi'r pŵer i Weinidogion Cymru ddiwygio, drwy orchymyn, y diffiniad o ombwdsmon yn isadran (6). Mae gorchymyn a wneir o dan adran 20 (7) yn ddarostyngedig i'r weithdrefn **gadarnhaol**.

28. Mae isadran (8) yn rhoi'r pŵer i Weinidogion Cymru, drwy orchymyn, wneud unrhyw ddarpariaeth arall sy'n briodol yn nhyb Gweinidogion Cymru mewn cysylltiad â, at ddibenion neu o ganlyniad i ddiwygiad a wneir drwy orchymyn o dan isadran (7). Mae gorchymyn a wneir o dan adran 20 (8) yn ddarostyngedig i'r weithdrefn **negyddol,** oni bai ei fod yn diwygio deddfwriaeth sylfaenol ac, os felly, bydd yn ddarostyngedig i'r weithdrefn **gadarnhaol**.

Pŵer i ddatgelu gwybodaeth

29. Mae **adran 21** o'r Mesur arfaethedig yn ymdrin â gwybodaeth a gafwyd wrth i'r Comisiynydd arfer unrhyw un o'i swyddogaethau, a sut y rheolir y wybodaeth honno. Mae adran 21 (10) yn rhoi'r pŵer i Weinidogion Cymru, drwy orchymyn, ddiwygio'r diffiniad o "person a ganiatawyd" yn isadran (9).

30. **Gweithdrefn**: Byddai gorchymyn a wnaed o dan yr adran hon yn ddarostyngedig i'r weithdrefn **gadarnhaol**.

Gosod safonau ar bersonau a bennir yn y Mesur

Pennu safonau

31. Mae **adran 25(1)** yn rhoi pwerau gwneud rheoliadau i Weinidogion Cymru bennu safonau a fydd yn berthnasol mewn perthynas â phersonau.

32. **Gweithdrefn**: Bydd y rheoliadau hyn yn ddarostyngedig i'r weithdrefn **gadarnhaol**.

Diwygio'r personau a'r categorïau a bennir yn Atodlenni 6 ac 8

33. Mae **adrannau 34 a 37** yn rhoi'r pŵer i Weinidogion Cymru, drwy orchymyn, ddiwygio Atodlenni 6 ac 8 yn y drefn honno, sy'n pennu'r personau neu'r categorïau o bersonau sy'n agored i orfod cydymffurfio â safonau.

34. **Gweithdrefn:** Bydd y gorchmynion hyn yn ddarostyngedig i'r weithdrefn **gadarnhaol** oni bai y gwneir y gorchymyn o ganlyniad i newid enw person. Os digwydd hynny, bydd yn ddarostyngedig i'r weithdrefn **negyddol**.

Diwygio swm yr arian cyhoeddus y mae'n rhaid i berson ei dderbyn er mwyn cael ei gynnwys o fewn y disgrifiad o berson yng nghofnod (5) o Atodlen 5

35. Mae **paragraff 1 (1) o Atodlen 5** i'r Mesur arfaethedig yn rhoi'r pŵer i Weinidogion Cymru, drwy orchymyn, ddiwygio cofnod (5) yn y tabl drwy gyfnewid y swm perthnasol o arian cyhoeddus am unrhyw swm arall heb fod yn llai na £400,000.

36. **Gweithdrefn**: Bydd gorchymyn o dan yr adran hon yn ddarostyngedig i'r weithdrefn **gadarnhaol**.

Gwneud safonau'n benodol gymwys i berson

37. Mae **adran 38** yn rhoi pwerau gwneud rheoliadau i Weinidogion Cymru awdurdodi'r Comisiynydd i roi hysbysiad cydymffurfio i berson sy'n ei gwneud yn ofynnol i'r person hwnnw gydymffurfio â safon.

38. **Gweithdrefn**: Bydd rheoliadau a gaiff eu gwneud o dan yr adran hon yn ddarostyngedig i'r weithdrefn **gadarnhaol**.

Y ddyletswydd i wneud rhai safonau cyflenwi gwasanaethau'n benodol gymwys

39. Mae **adran 41** yn rhoi pwerau gwneud gorchmynion i Weinidogion Cymru sy'n awdurdodi'r Comisiynydd i ddiwygio'r rhestr o weithgareddau yn Atodlen 9 y mae gofyn pennu safonau cyflenwi gwasanaethau mewn perthynas â hwy.

40. **Gweithdrefn**: Bydd gorchmynion a gaiff eu gwneud o dan yr adran hon yn ddarostyngedig i'r weithdrefn **gadarnhaol**.

Rhoi gwybodaeth i'r Comisiynydd

41. Mae **adran 68** yn rhoi pwerau gwneud rheoliadau i Weinidogion Cymru wneud darpariaeth ar gyfer rhoi gwybodaeth i'r Comisiynydd a gynhwysir mewn cofnodion a gedwir gan berson sy'n ddarostyngedig i orfod cydymffurfio â safonau cadw cofnodion.

42. **Gweithdrefn**: Bydd rheoliadau a gaiff eu gwneud o dan yr adran hon yn ddarostyngedig i'r weithdrefn **gadarnhaol**.

Rhoi cosbau sifil

43. Mae **adran 82** yn rhoi'r pŵer i Weinidogion Cymru, drwy orchymyn, gyfnewid swm gwahanol am y gosb sifil uchaf o £5,000 y gellid ei gosod mewn perthynas â methiant i gydymffurfio â gofyniad perthnasol.

44. **Gweithdrefn**: Bydd gorchmynion a gaiff eu gwneud o dan yr adran hon yn ddarostyngedig i'r weithdrefn **gadarnhaol**.

Rheolau ymarferiad a threfniadaeth y Tribiwnlys

45. Mae **adran 112** yn ei gwneud yn ofynnol i Lywydd y Tribiwnlys wneud rheolau sy'n llywodraethu ymarferiad a threfniadaeth y Tribiwnlys. Mae'r rheolau yn amodol ar gymeradwyaeth gan Weinidogion Cymru, ac mae'n rhaid i Weinidogion Cymru wneud offeryn statudol sy'n cynnwys y rheolau.

46. **Gweithdrefn**: Bydd y rheolau sy'n llywodraethu ymarferiad y Tribiwnlys o ddydd i ddydd yn ddarostyngedig i'r weithdrefn **negyddol**.

Darpariaeth drosiannol a darpariaeth ganlyniadol

47. Mae **adran 143** yn rhoi pŵer i Weinidogion Cymru wneud gorchmynion ynghylch darpariaethau trosiannol a diwygiadau canlyniadol ar y Mesur.

48. **Gweithdrefn:** Bydd gorchmynion a gaiff eu gwneud o dan yr adran hon yn ddarostyngedig i'r weithdrefn **negyddol**.

Darpariaeth gychwyn

49. Mae **adran 145 (2)** yn rhoi'r pŵer i Weinidogion Cymru wneud gorchmynion a fydd yn dod â'r Mesur i rym (Gorchmynion Cychwyn).

Diddymu Bwrdd yr Iaith Gymraeg a throsglwyddo'i swyddogaethau

50. Mae **paragraffau 1 a 2** yn **Atodlen 12** yn cynnwys dau bŵer gwneud gorchmynion a fydd yn galluogi Gweinidogion Cymru i wneud darpariaeth er mwyn i staff Bwrdd yr Iaith Gymraeg drosglwyddo i'r Comisiynydd neu Weinidogion Cymru ac i ymdrin â throsglwyddo eiddo, hawliau a rhwymedigaethau'r Bwrdd.

51. **Gweithdrefn**: Bydd y gorchmynion hyn yn ddarostyngedig i'r weithdrefn **negyddol**.

Materion sy'n codi o dystiolaeth ac argymhellion y Pwyllgor

52. Trafododd y Pwyllgor Materion Cyfansoddiadol Fesur Arfaethedig y Gymraeg (Cymru) ar 27 Mai 2010 a chafodd dystiolaeth ysgrifenedig a thystiolaeth lafar gan Alun Ffred Jones AC, y Gweinidog dros Dreftadaeth, a'i swyddogion.

Cyffredinol

53. Mae'r Pwyllgor yn fodlon bod y Mesur arfaethedig ar y cyfan yn sicrhau'r cydbwysedd cywir rhwng pwerau ar ei wyneb a'r pwerau is-ddeddfwriaeth a roddir i Weinidogion Cymru.

54. Er bod nifer sylweddol o bwerau gwneud rheoliadau yn y Mesur arfaethedig, mae'r Pwyllgor yn fodlon hefyd na fydd yn or-gymhleth.

55. O ran y darpariaethau is-ddeddfwriaeth y mae'n eu cynnwys, nid yw'r Pwyllgor yn gweld unrhyw reswm pam na ddylai'r Cynulliad Cenedlaethol gytuno ag egwyddorion cyffredinol y Mesur arfaethedig.

Trefniadau penodi Comisiynydd y Gymraeg

56. Rhaid i'r Prif Weinidog benodi Comisiynydd y Gymraeg a rhaid iddo wneud hynny yn unol â darpariaethau a wneir mewn rheoliadau gan Weinidogion Cymru. Bydd yr holl reoliadau hyn yn dod i drefn i gael eu gwneud gan y weithdrefn negyddol.

57. Dylai'r trefniadau ar gyfer penodi Comisiynydd (neu benodiad cyhoeddus tebyg) sicrhau digon o annibyniaeth resymol i ymgymryd â'r swydd. Rydym wedi cael cyngor gan ein cynghorwyr cyfreithiol (gweler y rhestr o dystiolaeth ysgrifenedig) am y gwahanol drefniadau a allai fod yn gymwys. Gall y rhain amrywio o benodiad gan y Frenhines yn dilyn enwebiad gan y Cynulliad Cenedlaethol i benodiad gan Weinidogion Cymru. Gall trefniadau eraill, fel hyd y swydd gael effaith ar yr hyn sy'n ymddangos fel annibyniaeth y Comisiynydd. Nid oes unrhyw reol gadarn, bendant y gellir ei defnyddio a bydd yr annibyniaeth yn amrywio yn ôl natur y penodiad, y swyddogaethau sydd i'w cynnal ac i ba raddau y mae rheolaeth wleidyddol a chyfarwyddyd yn briodol.

58. Ni chredwn ei bod yn rhan o'n cylch gwaith i wneud sylwadau o ran a yw'r trefniadau penodi yn yr achos hwn yn sicrhau'r cydbwysedd cywir rhwng cyfeiriad gwleidyddol ac annibyniaeth. Fodd bynnag, credwn y bydd y mater hwn yn ffactor allweddol wrth sefydlu hygrededd y Comisiynydd ymhen amser. Credwn fod hwn yn faes lle y dylai Aelodau'r Cynulliad Cenedlaethol gael cyfle i ystyried a phenderfynu a yw'r trefniadau a gaiff eu cyflwyno yn y diwedd yn cyflawni'r cydbwysedd hwn. Am y rheswm hwn, credwn y dylai'r rheoliadau penodi perthnasol gael eu gwneud gan y weithdrefn penderfyniad cadarnhaol.

Argymhelliad 1. Rydym yn argymell y dylai'r rheoliadau o dan baragraff 7 o Atodlen 1, sy'n darparu ar gyfer penodi'r Comisiynydd, gael eu gwneud gan y weithdrefn penderfyniad cadarnhaol.

Gosod safonau ar bersonau a bennir yn y Mesur

59. Mae Adran 25(1) o'r Mesur arfaethedig yn rhoi pwerau gwneud rheoliadau i Weinidogion Cymru i nodi safonau cymwysedig. Cawsom ein hysbysu o bryderon a fynegwyd gan amrywiaeth eang o dystion i Bwyllgor Deddfwriaeth Rhif 2 ei bod yn anodd iawn gwybod sut y bydd y safonau'n edrych, ac a fyddent, felly, yn gallu cynnal y cynigion ai peidio. Felly mae'r rheoliadau a wneir o dan Adran 25(1) yn bwysig iawn gan y byddant yn rhoi diffiniad o beth yw Safonau.

60. Mewn tystiolaeth[1], pwysleisiodd y Gweinidog a'i swyddogion eu barn fod angen ymarferol dros fod yn hyblyg. Drwy nodi safonau yn fwy pendant ar wyneb y Mesur, roedd pryderon hefyd y gallai'r Mesur ei hun orfod cael ei ddiwygio pe bai unrhyw rai o'r Safonau wedyn yn destun her gyfreithiol lwyddiannus.

61. Pwysleisiodd y Gweinidog[2] y byddai angen ymgynghori â'r rhai yr effeithir arnynt cyn y gellir gosod y Safonau. Soniodd ei swyddogion[3], hefyd, bod disgrifiad yn Adrannau 27 i 31 o'r hyn y byddai'r safonau yn ei wneud a bod rhestr yn Atodlen 9 o weithgareddau penodol yn y Safonau y disgwylir i'r safonau yn ymwneud â darpariaeth gwasanaeth eu cynnwys.

62. Rydym yn falch y bydd y Rheoliadau sy'n gosod safonau yn cael eu gwneud gan ddefnyddio'r weithdrefn penderfyniad cadarnhaol, a chredwn fod hyn yn hollol briodol o dan yr amgylchiadau. Rydym yn nodi, hefyd, bod adrannau 27 i 31 yn rhoi rhyw syniad o'r math o feysydd y mae'r safonau yn debygol o gael eu gosod.

63. Er ein bod yn derbyn bod risgiau cyfreithiol yn gysylltiedig â chyfleu manylion y Safonau ar wyneb y Mesur, ac y gallai hyn fod yn rhy anhyblyg, rydym yn parhau yn bryderus nad yw'r Mesur yn rhoi syniad digon clir i'r rhai y bydd ei darpariaethau yn effeithio arnynt o sut y bydd y safonau yn edrych yn ymarferol.

64. Mewn tystiolaeth, dangosodd[4] y Gweinidog ei fod yn barod ystyried a fyddai'n bosibl llunio Safonau dangosol a fyddai'n helpu i lywio gweddill y gwaith o ystyried y Mesur. Deallwn ei fod bellach wedi ysgrifennu[5] at Gadeirydd Pwyllgor Deddfwriaeth Rhif 5 yn dangos sut y gallai'r Safonau edrych. Nid ydym wedi rhoi ystyriaeth uniongyrchol i lythyr y Gweinidog, ond credwn ei bod yn bwysig y dylai Safonau dangosol fod mor fanwl â phosibl ac y dylent gael eu cyhoeddi fel bod y rhai y gallai'r Safonau effeithio arnynt yn cael cyfrannu at ddadl gyhoeddus ar y maes hwn.

---

[1] Cofnod y Trafodion (Y Cofnod) – Y Pwyllgor Materion Cyfansoddiadol (CA), 27 Mai 2010 paras 59-65
[2] Ibid
[3] Ibid
[4] Ibid para 67
[5] Llythyr dyddiedig 14 Mehefin http://www.cynulliadcymru.org/afff_to_vl_june_2010-e.pdf

Argymhelliad 2. Rydym yn argymell fod Safonau dangosol cymharol fanwl yn cael eu cyhoeddi fel cyfraniad i'r ddadl gyhoeddus ar yr agwedd hon ar y Mesur.

65. Mae'n ddefnyddiol bod Atodlen 9 yn rhestru nifer o weithgareddau lle y dylid nodi safonau ar gyfer darparu gwasanaeth. Fodd bynnag, ar wahân i ddarparu gwasanaethau, gall Gweinidogion, hefyd, drafod safonau gwneud polisïau, safonau gweithrediadol, safonau hyrwyddo a safonau cadw cofnodion. O gofio ei bod yn bosibl rhestru gweithgareddau y mae'n rhaid eu nodi mewn cysylltiad â darparu gwasanaethau, ymddengys nad oes unrhyw reswm mewn egwyddor pam na ellir dynodi gweithgareddau yn erbyn y safonau eraill, yn arbennig safonau gweithrediadau. Credwn y byddai hyn yn ddefnyddiol.

Argymhelliad 3. Rydym yn argymell fod y Mesur yn cael ei ddiwygio i gynnwys rhestr o weithgareddau mewn cysylltiad â safonau ar wahân i safonau darparu gwasanaethau, fel y rhai sydd wedi'u cynnwys yn Atodlen 9.

Darpariaeth Drosiannol a Darpariaeth Ganlyniadol

66. Mae Adran 143 yn rhoi pwerau gwneud darpariaeth drosiannol a diwygiadau canlyniadol ar y Mesur drwy orchmynion i Weinidogion Cymru. Gan nad yw'r pŵer hwn wedi'i nodi yn adran 139, byddai'r weithdrefn negyddol yn berthnasol. Mae'n arferol i bwerau o'r fath fod yn ddarostyngedig i weithdrefn gadarnhaol os ydynt yn diwygio Mesurau neu Ddeddfau Seneddol. Gellir gweld enghreifftiau yn adran 51 o Fesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2009 ac adran 12 o Fesur Gwneud Iawn am Gamweddau'r GIG (Cymru) 2008.

Argymhelliad 4. Rydym yn argymell fod y Mesur yn cael ei ddiwygio i ddarparu bod gorchymyn o dan adran 143, sy'n diwygio deddfwriaeth sylfaenol, yn cael ei wneud yn ddarostyngedig i'r weithdrefn gadarnhaol.

Tystion

67. Rhoddodd y tystion a ganlyn dystiolaeth lafar i'r Pwyllgor ar 27 Mai 2010. Gellir gweld trawsgrifiad llawn o'r sesiwn yn www.cynulliadcymru.org

27 Mai 2010

Alun Ffred Jones AC	Y Gweinidog dros Dreftadaeth, Llywodraeth Cymru
Dr Huw Onllwyn Jones	Pennaeth Uned Bolisi'r Gymraeg a'r Cyfryngau, Llywodraeth Cymru
Nerys Arch	Yr Adran Gwasanaethau Cyfreithiol, Llywodraeth Cymru

Rhestr o'r dystiolaeth ysgrifenedig

68. Ystyriodd y Pwyllgor y dystiolaeth ysgrifenedig a ganlyn. Gellir gweld yr holl dystiolaeth ysgrifenedig yn llawn yn www.cynulliadcymru.org

Dogfen	Cyfeirnod
Mesur Arfaethedig y Gymraeg (Cymru)	CA(3)-15-10(p1)
Memorandwm Esboniadol	CA(3)-15-10(p2)
Adroddiad y Cynghorwyr Cyfreithiol	CA(3)-15-10(p3)
Llythyr dyddiedig 25 Mawrth gan y Cadeirydd yn gwahodd y Cadeirydd i roi tystiolaeth	CA(3)-15-10(p4)
Ymateb y Gweinidog ar 17 Mai	CA(3)-15-10(p5)
Nodyn Cyngor Cyfreithiol – Atebolrwydd Comisiynwyr	CA(3)-18-10(p8)
Llythyr dyddiedig 14 Mehefin gan y Gweinidog dros Dreftadaeth at Gadeirydd Pwyllgor Deddfwriaeth Rhif 2	CA(3)-18-10(p9)